

A KÖLTŐ MANDÁTUMLEVELE

A költőt saját korszaka állítja helyére, és a költő magával viszi mindig műveiben egész korszakát. Ez természetes kölcsönhatás. Az a mandátumlevél azonban, amelyet a poéta kezdettől a zsebében érez (saját calaphaktori kinevezése, szószólói megbízatása), alapjában nincs meg, fikció csupán — a tehetségteleneknél önámító hamisítvány —, hiszen költőnek nem választanak meg senkit... és százak, ezrek mégis költőt választanak mindennap.

Valahol megkezdődik a dolog, talán ott, hogy „nem lángból füstöt, hanem füstből hozni ki lángot”; ott, ahol a költő megbirkózik... nem az érzéssel, hanem a kifejezéssel. Most, hogy megkísérlem kibogozni egy költő harminc alkotóévét, úgyszólván semmit sem tudok első verséről és... első benyomulásáról — személyesen vagy írásban — valamelyik szerkesztőségbe; az első kipirult odaállásról valakik elé, hogy versét, írását elmondja, felolvassa. Minderről semmit sem tudok, ő maga sem tudja talán. Saját korszaka állította helyére harminc év előtt (időpont? talán ő maga sem tudja pontosan), és azóta mindig hozza magával saját korszakát.

A valóság Laták István körül az — mert róla írok —, hogy harminc év telt el, amióta „megjelenik”. Vannak írók, akiknek alkotói élete egybemosódik, akiknél a fejlődés belső törvényekből adódik, vannak azonban olyanok, akiknél — mint a kiállításon a jelzőtáblára — döntő mondatokat írhatunk fel. Egy ilyen döntő mondatot önmagáról maga Laták írt le:

„... szótlanok megnyíló szája voltam”

S most egyszerre végzetesen érzem a kort, melyben láthatatlan mandátumlevelét ez a költő megszerezte. Közhely lenne így leírni: „az elnyomottak és szegények mellett”; közhely lenne, ha igazság is. Ő szebben mondta el, a költő, hogy kinek és miért.

*Ezeket az éveket
 At kellett élnem
 Ezeket a könnyeket
 El kellett sirnom.
 Bajokat s érzelmeket
 Osztottak vélem
 Akiknek e verseket
 Régóta írom...*

A költő láthatatlan mandátumlevele — valamint az, hogy költővé választották százan és ezren — a húszas évek végéről datálódik.

Ha naplót vezettem volna életemről, abban ezt a bejegyzést olvashatnám: „1928. október. Ma megjelent a szerkesztőségben nálunk Laták István. A *Düh* című novelláskönyvét szedik odakint a nyomdában (már van egy verseskönyve, *Kolduslázak*, az idén jelent meg). Csodálatos ember. Fiatal, kerek arcú, van benne valami paraszti élet-erő, pedig munkásfiú. Vagy alkalmazott az apja? Nem tudom. Csak azt tudom, hogy könnyen jön-megy... kis görbe botját a hóna alá kapja... eltűnik és valahonnan a Tisza mentéről jön tőle levelezőlap. Maga árulja könyveit, azt írja, hogy kellemetlenségei voltak. Elhatároztam, hogy novelláimat én is kiadom.”

Ezt írtam volna a naplómba akkor Zentán, 1928-ban. Ha akkor mellettem marad, akkor talán én... de hagyjuk, most már mindegy. Eltűnt, és ekkortól már megint csak versek és írások nyomán követhetem jó ideig további sorsát, harminc esztendejét.

A január hatodikai diktatúra ezerkilencszázhuszonkilencben belefajta a szót a toll embereibe. Valami erjed. A fiatalok sorsa bizonytalan, nem csodálatos hát a költőben ilyen kép:

*... Mig én lógok az ifjú bizonytalanság bitófáján
Mint széllal himbált akasztott.*

Átvette a szót lassan a haladók között egy új költőgeneráció — csupa vajdasági fiú —, s ezek a sorok között odakiáltanak, odamondogatnak a hatalomnak. (Addig a Bácsmezei Napló emigránsai között volt főleg baloldali árnyalat.) Laták neve mind sűrűbben feltűnik.

*Elég a szélből, a vérből, a télből,
A számolatlan sok féleléből.*

*... elkerült már egészen
A szikrányi öröm,
Holnap összeszedem
Az örök tél minden átkát,
S a december, január
Február urait mind összetöröm!*

Ezek a baloldali felzárkózás, a munkanélküliség évei. Latákkal ez a költőgeneráció zsebében érzi — megírva és készen — a korszak mandátumlevelét: csak előre, ez áll rajta. A lapokban a polgári sajtóban burkolt támadások az „istentelenek” és „zavaros fejűek” ellen. Laták hangja ebben a korszakban:

*Szabadon futottál, magadnak futottál s most oldalad
Véresre marja a szolgaság hámjá, az istráng.
S azt mondja istened: a dohos, szentelt ostya jobb étel,
Mint a medve talpa s a pataki pisztráng.
S ezt tanítani a nyakadba ültetett
Pápát, lámát, rabbit, varázslót, szentbotos ispánt.*

A kör lassan összezárul. A front felzárkózik, a Híd-csoport már őrhelyén áll!

Latáknál? A mlakai városrész Szabadkán, fizikai munka... versek a Hídban, munkásszínjátás... és agitáció, harci szervezkedés:

*Inség kutyája szűköl a vízenyökön,
Mehaltak már mind a szép, nyári dalok.
Ahol vicsorgó farkasként tengődöm,
Itt már nem lehel a jóság illatot.*

Jaj, hangosan dörömböl a nyomor onnan a Mlaka felől — és mindenfelől a külvárosokból. A költő most a nyomor riportere. Nála senki hitelesebb és harcosabb képeket nem küld — versben és prózában — ezekről a tájakról.

1937-ben jelenik meg a *Külváros*. Versek, talán a legkülönbek Laták művészetében. Láthatatlan öltésekkel szövi bele a dühöt, a lázadást, a külvárost az ábrázolt tájba. A tájba, amelyet ellepett a sár, a salak, a por — a József Attila-i guano —, s Laták vádoló, számon kérő hangon csatározik az „én” és a „közösség” kettős húrján, hogy végül megteremtse saját ars poetikáját:

*Én nem sírhatok többé magamnak,
Nem szerethetek többé gondtalan*

*Nékem végtelen nőtát dalolt
Egyről, csak egyről mindig az életem:
Hogy az igazságtalanság torkának rontsak,
Ezt parancsolta inség és értelem.*

Ó micsoda évek! A barna rém lépked és dobol — jön feltartóztatathatatlantul. De ők optimisták — Latákék —, hisznek.

*Én csak halkán szólok, ha szólít a földolog,
S mégis messzehangzón dalolok, dúdolok...
Néha messze ér el az is a nagy úton,
Aki távolba lát és olykor andalog.*

Aztán 1941:

*A földön a halál silbakol,
Az égen csillag remeg.
Bánat könnyeit hullatják
Vénre, vakra sirt szemek.*

És akasztanak! Vers a sötétség éveiből:

*Az ablak előtt a villanypóznákon
Szinte sírnak a táviróhuzalok.
Jajgatnak a drótok a szélben, mintha
Rajtuk üzenne sok-sok halott.*

*Hiába markolász a gyáva sötétbe,
Az eltűnt kedvesek vissza nem térnek.
Sírnak- sírnak a táviróhuzalok
És csak fúrja az ablakát a féreg... (1942)*

III.

A költő magával viszi műveiben egész korszakát.

A felszabadulás az újságírásban és a színház körül egész csomó őrhelyre állítja Laták Istvánt... de mi csak költői, írói éveit követjük.

1945 januárjában írta ezeket a sorokat:

*Riadtan, tudatlan topognak szerteszét
S ügyetlen tárja ki mind a dolgoz kezét.
E nép negyvennyolc óta nem élt szabadon!
Nehezen kél fásult szívében a vigalom,
Tétova: nem vádol, nem kér és nem tervez,
Lassan eszmél fel, hogy szabadsághoz ért.*

*Itt kell talpra állni a testvérnépekkel
S építeni, jó vajdasági magyarok!*

„Értsük meg — írtam egyszer erről a versről —, a költő nem azokhoz szólt, akik világosan felismerve az új világot, egész érzelmükkel csatlakoztak ahhoz; nem a Petőfi-brigádban vérüket hullató fiatalokhoz szólt ez a vers, hanem a helyben topogókhoz, a nehezen ébredőkhez, akik lelkiületben, lendületben, észhezértésben elmaradtak az élenjárók mögött — mi tudjuk, hogy mennyien voltak, azt is tudjuk, nemcsak az ő hibájuk volt mindez. Igen, ezeket a tömegeket kellett izzásba hozni, ezeknek kellett a szocializmusról beszélni.”

Aki Laták István költői, írói pályafutásának harminc évét felméri — prózában is hasonló volt az útja művének eszmei áramlása tekintetében —, ebben a második szakaszban, a lázadás kora után a tanítás és helytállás korszakát találja. A harminc évbe ez a korszak éppen úgy beletartozik, a harcnak éppen úgy velejárója volt, mint az első évtized, amikor Laták István a legolvasottabb és legnépszerűbb „munkásíró” (ezek is a korszakok szerint átértékelt fogalmak, de a maguk korában jelentőségük, minőségük és fényük volt). Ez soha ez a korszak, amelyet Laták ekkortájt megelevenített, nem maradt volna úgy ránk és olyannak — költői nyelvében —, mint éppen Laták költészetében. Ő hozta elő az ismeretlenből ezt a költészetet, amely eszmei és világnézeti tekintetben joggal követelt primátust; a helyzettudatosítást ő tudta a háború előtti korszakban leginkább élletté és művészetté átömleszteni.

III.

A világot a költőnek újból és mindennap össze kell raknia a saját szívében. Költőnk felett tehát nem lehet megállítani az órát sem 1941 előestéjén, sem később — amíg csak ír és hat. Érdekesekek most az útkeresések és vívódások nála — önmagának kifejezése —, hogyan látja másként és megint másként saját szerepének alakulását; a várostromló katonából — epikai szélességgel — várvédő lett, ez volt a korszak 1948-ig. Ezen a társadalmi helytálláson túl később (mintha a táboröznek visszaemlékezéseinek fénye világítana melléje) egyre inkább önmagát keresi. Ott találjuk gubbasztva egy új esztendő előestéjén:

*Itt maradtam szóvalan
A jövőnek ért magul,
Az új év is így köszönt
Könyv fölött és józanul.*

Ez is csak hangulat azonban, átmenet még ebben a hangulati-
lag mélypontú versében is hiszen

... büszke jövőt tanul

A világot és az életet a szívben újból átélni, ez olyan varázslatos költői fegyver, odébb is csábítja hamar egy helyben topogásából; mintha most arccal a teljes és igazi, bővérű élet felé fordulna. Gazdag tematikájú ez a költészet — ha csak a címeken futunk végig, már megállapíthatjuk: országjárás, városjárás, piacjárás ... eljut a költő az embert keresve egész a sportpályáig. (Ez a bőválasztékú témakör prózai írásaiban is a minden iránt való érdeklődése mellett tesz tanúságot.) Sokszor cserél hangot; ez is az örök útkeresés bizonyítéka. Milyen elevenek azok a kicsit Don Quijote-i akcentusai!

*Csattogó ütemben
Csapjad a baltádat
Költőtárs mert hír
Dicstelen rád szárad.*

*Zsongó mértéken ülj
Szíszegve szorongva
Csintalan rimcsikón
Rugtass a habokba.*

*A holdkaréj csúcsán
Lebegjél lobogva*
— — — — —

Szó sincs róla tehát, hogy a költő Virág Benedek-i magányt keresne, egész lelkével benne van a mában, s az emlékkereső utain is; szülőföldjén és régi városokban újból átforrósított májusokat talál.

*Virágok közé futkosva hágunk,
Most otthon hagyjuk nehézkes vágyunk.
Hétköznapok és kicsinyes gondok? —
Eldobjuk, mint a fületlen gombot.*

Ez azonban csak leírás lenne, ha nem járna együtt a vággyal, hogy a költő meg is fejtse a dolgokat (Az *Öröms élet* c. versében.)

*Miénk a kacagás meg az üdvösség,
Vidám parancsod cselekvésre int,
Rózsás máglyádat lázasan köszöntsék
A ragyogó tavaszban hiveink.*
— — — — —

*Parancsod szeretni, sohasem félni,
Hősök tetteit neveli lázad,
Fájdalmon túlhág, ki titkodat érti
S meseszóval épít virágházat.*

Érdekes megfigyelni Latáknál, hogy valahányszor többek és a közösség felé fordul, hogy átmelegszik hangja! Ha önmagát adja viszont, apró permetjét hullatja — sokszor valami gaminos — könny-cseppnek. Egyik legszebb versének tartom az *Erjedést*:

*Én cénára húztam fel a négylevelű lóherét
S fűzérrel árultam a jószerencsét
Míg a magam rongyos vágyai
Kopott ülepű nadrágban táncoltak
A vándormadarak lakodalmán:
Tekintsetek szabályokba vágott tincseimre
Nem hiszek már balgán
A jótékonyág tündérében
Mert ezerszer édes szőlőtermését
A késő szüretnek
Keserű erjedés emésztette
S drága mustok aranylevét
Ellepték fázó katicabogarak.*

Három évtized gazdag terméséből költői arcélet próbáltam megformálni — szubjektív igényekkel önmagam felé. Én a költő érdekesen felvillanó képeiben még pasztellszínek után is kutattam és látszólag igénytelenül tovasuhanó sorokban láttam meg — sokszor — a művészt. Egy tengeri csónakútról kel ceruzavonás például:

*A közel elveszett
Összetört a messze
Nincs nyugvó pillanat
Hogy partra eressze ...*

A parttalanság pompás rajza ez. Vagy egyetlen vonás csak:

Kölyökszél játszik a zörgő eresszel

Hangos de meggyőző, szinte érzem ebben a pillanatban (ahogy ezeket a sorokat írom, szél rázza az ablakot), szinte érzem a kép kézzelfoghatóságát. S hogy arrébb pillantok, a kép ez lehet:

Kémények vak füstje összetűz

Nádtetőt fenyeget pernyetűz.

Mondom, verseit nemcsak összefüggésükben, hanem hangulatképekre bontva is próbáltam felidézni. S mögöttük az újabb és legújabb Latákat megrajzolni. Mégis szubjektivitással, hiszen erősen érzem, hogy „átéltük együtt azokat az éveket”, azokat át kellett élni, és azt is érzem, hogy azok közül vagyok, akiknek ő a verseit „régóta írja”.

(1958)

ÜZENET

Ó, a könyvek... igen a könyvek, őket mondjuk olvasmánynak. Olvasmány, milyen szörnyű szó. Csak akkor érzed, ha melléhelyezed testvéreit. Tákolmány például. Vagy szerelvény, térítmény. De hát a szó végeredményben nem önmagáért van. Nem önmagáért él, mint egy hiú, puccos nő. Sőt: hasznos és dögös teremtés, kollektív lény. Kifejezést jelképez. A szó téglá — mondta egyszer valaki — ki tehet róla, ha véletlenül csúnyának született; fő hogy a házat — a mondatot — összetartsa, hogy a fogalmat kifejezze.

Olvasmány, dűnnyögöm magam elé bátran és átpislogok a könyvszekrényre. Ez mindmegannyi olvasmány ott, a sok könyv. Hozzájuk képest a mesebeli bűvös palack értelmetlen flaska csupán. Előszedsz egy könyvet és felütöd, s akkor valóságos kísértetjárás indul feléd. Felütöd a könyvet, és egy világ születik idebent a szobában. Egy világ sok dimenzióval, térrel és idővel... ez a világ kilóg a szobából és mégis belefér.

Tegnap olyan furcsa érzésem támadt: hárman olvastunk a szobában, mindenki a magáét. S bár a könyvszekrényben száz és száz világ nyugodtan megfér, sohasem keverednek egymásba, így előszedve, a három könyv köré csöndes dicsfényvel — úgy éreztem legalább — testet, teret és formát öltött mindegyiknek meséje és tartalma, mondanivalója. Mindegyik körül ott lebegett, mint ahogy a kékes lidércfény táncol a meggyújtott rumos tea tetején, ott bóklászott a láng, anélkül, hogy pörkölné a lapokat. (Nézzük csak, határozta el magam, nézzük csak ezeket az olvasmányokat!)

Óvatosan megkerültem a fiamat: hason fekvé a diványon lapozgatott egy könyvet, másik kezével cseresznyét szemezett. A könyv igen, ezt ismerem, a *Hengergő homok*. Egy afrikai útirajz, hogyan hatolt át valaki a Szaharán. Ez olyan könyv, hogy tisztán érzed a forró homokszemeket magad körül, szinte sűtnék. S azok a végtelen vándorlások! Az oázisok közelében sakál üvölt a holdfényes sivatagi éjszakában... ó, az olyan, hogy az utassal dobog a szíved, vele lépkedsz abban a nagy bizonytalanságban, amely olyan határtalan, mint a libegő kaland maga.

*

Az én kezemben széteső vén salabakter: Útirajz. Pesten nyomatta Landerer és Heckanast 1844-ben. Talán ugyanazon a sajtón »zurikolta» a gépmester, mint a tizenkét pontot nyolcszáznegyvennyolcban, talán ugyanazok a betűk. Ám ezen most ne meditáljunk, a papír, a betű: csak anyag, most arról a világról beszéljünk, amelyet ez az olvasmány idevarázsol. Európát száztíz év előtti fazonban. Azt a sötét és nehéz korszakot, amely a forradalmakat megelőzte. Ott látom Tóth Lőrincet — mert ő írta a könyvet és nem tudok róla semmit, csak azt

tudom, hogy felült a delizsánszra, sállal körülcsavarta a nyakát és utazott. Svájcba, Belgiumba, Hollandiába. S olyan izmos lélek, olyan büszke: egész lényét átítatja a haladás. Évődik a tejkéjú hollandi menyecskékkel, megrója a gaz svájci vendéglősök pénzéhségét és kicsinyli az adagokat, s ásitva álldogál a belga indóházak sínpárjai között, amelyek mind az új világ csodái; ígérnek valami tőlünk még távoli; vagy csak tervezett és beharangozott közlekedést, a vasutat. S elfogja egyszerre a szent láz, s olyanokat ír: ha egész Európát behálózzák majd ezek a vasutak, akkor nem leend: majd többé háború... „drágaság, éhhalál meg éppen nem; a nemzeti gyűlölségek, előítéletek, szűkkeblűségek jobb érzelmeknek adván helyet végképp elenyésznek, a tudatlanság s annak egész sötét rokonsága megszűnik...” Belengett a szobámba a sárguló könyv kékes lidércfényének világa, az Utópia csodálatos világa; az Utópia, úgy látszik, örök...

Ma történet, útirajz meséje, holnap regény, holnapután valóság...

*

Az asztalon felütve Ivo Andrić regénye, a *Kisasszony*. Ez a különös meséjű, aprólékos színekkel kirakott, remekbe szabott történet egy vénkisasszony életéről; feleségem olvassa, valahol a közepén tart. Ezzel egy harmadik világ foglalta el láthatatlan terét és helyét a szobában.

*

A könyvet, ha felütik, idegen dimenziók szárnyán érkezik hozzák az üzenet, az olvasmány szárnyán... még ha a legmaibb valóságot is olvasod, az úgy jön mindig hozzád az író lelkének nagy varga-betűjén keresztül. Megírják a könyvet, megírják, kinyomják, megfalloják, hajtogatják, bekötik: konzerválják egyszóval, és akkor odakerül a glédába és vár. Várja, mint a bűvös palack, hogy kidugaszolják és valaki beleolvasson, elolvassa. Vár, sokszor évtizedekig. Várja, hogy valaki megkívánja, elmerüljön benne, és hogy az ő világa kékes fényével kiüljön a lapok szélére, a meséje hódítson vagy vezessen kézen fogva az emberi értelem vagy értelmetlenség szakadékai fölött; a leírása fest, az üteme muzsikál, az alakjai, mint a szobrok: plasztikusak. Napsütés, szélvész, vihar lobog át a kis szobán, a múlt naivsága megmosolyogtat, a valóság elgondolkoztat, az álom elringat... s mindezt apró betűk keltik életre. Szavak. Mondatok.

Az ember olvas, olvas, a betű egyre több lesz agyában, salak és kincs rakódik le benne. Aztán este leteszi a könyvet és felnéz a távoli csillagokra. És azon tűnődik, hogy a Holdon, Marson és Venu-son, ott vajon mit olvasnak?

(1959)

ÖNFELEDT NEKIFELEDKEZÉS

Most divat lesz az elkövetkezendő hetekben és hónapokban az olimpiászról beszélni, annak eseményeit kommentálni, mérlegelni. Az olimpiai statisztikusok becsülete megnő majd a szerkesztőségekben, a rádióban és a tévében... mindenütt, ahol e világeseménynek problémáit és publicitását mérlegelik és feldolgozzák. Ezer és sok ezer ember készül erre a világeseményre, az utazási irodák programjában pedig a müncheni olimpiász — éppen a földrajzi közelsége miatt — első osztályú programpont. Korunkat többek között a sportversenyek korszakának mondják úgyis, senki sem csodálkozik azon, ami ezen a téren történik és történni fog.

Távol áll tőlem, hogy én itt valamiféle tolmácsolója, magyarázója legyek az olimpiai láng útjának és lényegének, magyarázója és tolmácsolója az olimpiai gondolatnak. Én inkább az elvonult figyelő és hallgató szerepében mérlegelem a sportteljesítmények végtelen fokozásának és fokozódásának eszméjét. Egyszer egy magyar író régen, még sok évtized előtt egy kiváló sportregényt írt — Rónay György könyvében olvasom —, és az író, Mészöly Miklós a következő szavakat mondatja el a sportregénye hőisével: „OZOLIN, a rekorder: Gyorsabban, magasabbra és távolabbra. De miért gyorsabban? De miért gyorsabban, miért magasabbra, meddig távolabbra?” Mészöly regénye, az *Atléta halála*, annak idején feltűnést keltett, de hol voltunk akkor még a feltett kérdés filozófiai arányaiban a sportrekordcsúcok mostani világarányaitól?! Ma már erre a miéltre, hogy miért gyorsabban, miért magasabbra és meddig távolabb... nincs válasz, s ha van, az egyértelmű azzal a sporttétellel: ennek *így muszáj lenni!* A legkisebb diák sem gondolkozik azon, hogy „miért”. A miéltre nincs felelet. Benne van az ember természetében: ennek *így muszáj lenni*. Minél magasabbra, minél gyorsabban és mindig távolabb.

Az olimpiai versengés mélységes értelméből — és minden sportverseny értelméből — az ilyen filozofálgatás semmit sem von le. Éppen semmit. Hogy van-e határa a versengésnek, azon senki sem gondolkozik... a hajrá mindennél erősebb. *Versenyezni, versengeni muszáj*, ez a lényeg.

S most visszakanyarodok merészen egy egészen különös képre: ahogy a költők látják a sportversengést, arra. Éppen egy vajdasági költőnk, Laták István, akinek életművébe annyi lázadás, annyi düh és annyi forradalom, annyi sok forradalmi emlék fért bele, akit úgy tartottunk nyilván, mint az izzásig felfokozott szószólóját a forradalmi léleknek, ő jutott el elég változatos életében a szemlélet csöndes bölcsességéhez... szóval ő jutott el a *sportversig*, amely magyarázatát adja ennek a szenvedélynek. *Kosárlabdázás* — ez a címe a költeménynek, és az 1952-ben megjelent *Nyugtalan álmok* című Laták-versek könyvében olvashatjuk:

*Barna karok szeldesik a léget
Futó lábak a dús, zöld mezőn.
Ezernyi ember, forró tömkeleg
Nézi a labdát, szint' könnyezőn.*

*Izmos testek feszülnek egymáshoz,
Lehulló labdáért nyújtóznak.
Csak a szurkolók lihegése szól.
S a labda röpül a hálónak.*

Milyen öleledt nekifeledkezés a latáki versben!

*Játék és harc szenvedélye egyben
Csattogó labdával cikázik.
Rugalmas csapat nyújtózik. Hajrá!
S erőt és szépséget talál itt.*

Latáknak ez a régi-régi verse megérdemli — százszor megérdemli —, hogy idézzük a sportversenyek világóráiban... Csöndes néző lehetett ő csak az általa leírt versenyen, mégis különös, eleven hozzájárulást adott emlékezve rá, amikor az új olimpiász sportelméről beszélünk és azt idézzük az 1972-es augusztusi napokban...

(1972)

KANIZSA

Az őszi szél szárnyain — úgy érzem — most a kanizsai író-táborba kellene üzenetet küldenem... jaj, mennyi feljegyzés és emlék itt, de alig merek hozzájuk nyúlni, úgy fáj a sok visszaemlékezés... de öröm is egyben a Kanizsán eltöltött nyárvégekre és őszelekre gondolnom!

Mindig próbáltuk, de sohasem tudtuk igazi megfogalmazását adni a kanizsai összejöveteleknek; sok formáját hozták az elégedettségnek és az elégedetlenségnek... de úgy éltek a szívekben mégis, mint a remény, új és új nekirugaszkodás a várossal, Kanizsával való találkozásnak! Legyen most is úgy... ezt üzenem Kanizsára, amely egy szép eszme volt és maradt ott a Tisza mentén! Ó, hányszor testvéresedtünk ott sokan össze és hányszor, hány új nemzedék lépett a kanizsai ösvényekre, felváltva a régieket ott a Tisza partján meg a fürdőparkban és mindenütt a városban, ahol jártunk-keltünk. A kanizsai író-tábor — örömmel látom — intézmény lett minden kétkedés és fel-lelkesülés után... hagyomány lett. Valami, ami önmagában él és örök-ké önmagában ég minden nemzedékcseré után is... emlék és reménység... Kanizsa!

Ha még ott lehetnék, hogy mennék... a legelső között a legelső sorban (ez talán nem szerénytelenség!). Mert Kanizsa a szívem egyik hajtása, amire a legbüszkébb vagyok! Kanizsára élő szót küldenem nehéz, de annál ünnepibb érzés, annál felemelőbb, mert szívemben te vagy a szívek, a lelkek és az akarások legszebb nekilendülése. Az egész táj apoteózis és szimbóluma... az írás, a betű, a szó *valamiféle* szövetsége, az áldott megértés jelképe... nem is tudom, csak sóhajtva kimondani mindazt, amit nekünk Kanizsa jelentett és jelent... s remélem — a következő nemzedékeknek is — mindig jelenteni fog.

(1973)

VÉGTELEN KARÉNEK

Nem ok nélkül üzenget a posta a tévé meg a sajtó útján: nekem, neked, neki, küldenénk el mielőbb újévi gratulációinkat, besorakozva az alkalmi Téalapók sorába: e sorok írója huszonvalahány éve bizalommal ülteti jókívánságait a rádió hullámaira, és most ismét megállapítja, hogy ez a december hónap, akárhonnan nézzük, mégis a Téalapó hónapja: szakállas alakja úgy be van ágyazva a gyerekek világába (s még a felnőttek világába is), hogy vele kel és vele fekszik a képzelet. A nagy fegyelmező játék már november végén túl elkezdődik: majd írunk neki, a Téalapónak, hogy jó voltál-e. Azt tudod-e, hogy most már téged néz és figyel?!

Ha vendégségbe jön a kis Dini és a kis Mihály, mindkettő aggodva nézi a posta magas tornyát: sok csillagszemével ez a torony alkalmasnak látszik egy ilyen Téalapó megfigyelő-pozícióra. S azt a megírandó levelet is netán itt várja a postaláda.

A Téalapónak egy csodálatos és tarka, nagy műhelye van, ebben készül a sok játék. Olykor átengedi a Téalapó az áruházaknak és a boltoknak a mintapéldányokat, hogy a gyerekek megmutathassák: én ilyesmit akarok abból a műhelyből. Ennek a gyermekjáték állatkertnek oly csodálatos példányai vannak néha, hogy a szülő, nagybácsi és a nagyszülő zavarba van, minek is nevezze azt a bársonyfülű szörnyeteget, amelyre a gyerek rámutat: ez mi: ez micsoda? Mert én ezt akarom a Téalapótól.

A technikai játékokat nem a gyerek, hanem a felnőtt nézi gondterhelten: jaj, hogy fogom én ezt elindítani, lesz-e pont ilyen elem és pótelem a leltár után a boltokban?!

Meg tudom-e majd venni, mert a Téalapó árai olyan emeletesek, mintha nem is ez a szakállas, közkedvelt és jóindulatú ember gyártaná és hozná őket, hanem egy rideg és szigorú, régimódi műhelyfőnök, akinek szíve helyén nem meleg izomgyurma, hanem kemény és csavaros haszonkulcs van.

Igen, megyünk és sodródunk Téalapó felé mindannyian, fiatalok, kicsik és vének. Azok, akik mesélnek róla, és azok, akik hisznek benne és, sok nyeiven verseket tanulnak a tiszteletére. Átforrósodott hangon verselnek mindenfajta dinamikai árnyalatban, százféle változatban.

„Megírhatjátok a Téalapónak, hogy ma jó voltam és verset is tudok már.” Ez a derűlátó rezüméje a decemberi mindennapnak. Egyre sürgetőbben és erősebben az újesztendő felé: olyan, mint egy végtelen karének, mely apró szíveket hangol és hömpölyget...

(1973)

Július 7-én lesz egy éve, hogy Majtényi Mihály, a legnépszerűbb vajdasági regényíró elhunyt. Halálának évfordulója alkalmából közöljük a fenti, hagyatékából előkerült írásokat.